

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Ex veteri testamento aduersus Iudæos & Hæreticos demonstratur
Christum verum Deum esse Patri consubstantialem. disput. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

quod percipimus, emanat ab intellectu per actum intelligendi, & manet intra ipsum. Atque hoc est, quod significant verba illa Divi Thomae: Quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellecte, ex vi intellectus proveniens, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis significatum verbo oris. Hactenus D. Thomas, qui nomine conceptionis, conceptum, seu verbum mentis, ut satis ipse explicat, intelligit. Porro conceptum dicit provenire ex vi intellectiva, hoc est, ex intellectu, tamquam ex potentia & principio efficiente, & ex eius notitia, id est, actu cognoscendi, & intelligendi tamquam ex actione, cuius terminus productus est conceptus, seu verbum mentis.

His ita constitutis, probat conclusionem in hunc modum: Deus est supra res omnes creatas, easque intervallo infinito excedit: ergo quae in Deo esse dicuntur non sunt intelligenda ad modum eorum, quae in rebus infimis creatis, ut sunt corpora, inveniuntur, sed ad modum eorum, quae inveniuntur in rebus supremis, quales sunt intellectuales substantiae, a quibus similitudo accepta non representat, quantum par est, divina, ut sunt in seipsis: ergo processio, quam Scriptura sacra ponit in Deo, non est intelligenda secundum actionem transcurrentem, qualis cernitur in corporibus, sed secundum emanationem ad intra, eo modo, quo dum aliquid intelligitur, verbum rei intellecte emanat intra intellectum a dicente & producente illud, & hoc modo fides Catholica constituit processionem in divinis.

Quo loco adverte, merito D. Thomam intulisse, processionem in divinis intelligendam esse secundum emanationem ad intra in intellectu, & non intulisse, intelligendam esse secundum actionem ad intra: quoniam processio in divinis non est actio, sed emanatio. Atque in eo deficit processio verbi creati in intellectu creato, à representatione emanationis divinae: processio namque verbi creati per actum intelligendi est vera actio, per quam producitur verus effectus distinctus essentialiter à producente, quod necessarium est ad rationem actionis, atque effectus, & causae: at verò in divinis licet detur productio ad intra rei distincta à producente, quod satis est ad rationem emanationis & productionis, quia tamen res illa non distinguitur essentialiter à producente, neque datur ibi actio, neque causa, neque effectus, sed solum productio & emanatio ad intra, quae latius patet, quam actio, omnis quippe actio productio est & emanatio, sed non è contrario.

DISPUTATIO II.

Ex veteri testamento adversus Iudaeos, & hereticos demonstratur, Christum verum Deum esse Patri consubstantialem.

Sequentibus disputationibus sunt explicanda latius, quae disputatione precedente praesè dicta sunt. Ac primò non solum adversus Arianos, sed etiam adversus Iudaeos, qui testamentum veteris recipiunt, eisdem testimoniis est hac disputatione demonstrandum, Christum esse verum Deum.

Secunda secundae, dum de libris canonicis esset sermo, ostendimus, Iob fuisse prophetis omnibus veteris testamenti antiquiorem: quare operapretium erit ab eius verbis initium sumere. Is ergo in medio gentium constitutus, ad Ecclesiamque legis naturae spectans, cum cap. 19. tot modis, ac tam vehementer se attritum à Deo conquereretur, ut affir-

Molina in D. Thom.

maret, habere se instar arboris eradicatae, sine spe in iis, quae ad hanc vitam pertinent, tamen excellentiorem multò sibi spem apud Deum post hanc vitam remanere ostendere volens, ferè bis mille annos ante Christi adventum miro verborum pondere in hunc modum de Messia Servatore mundi, deque mortuorum resurrectione vaticinatus est. Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, aut plumbeo lamina, vel caele sculptantur in silice? Scio enim, quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur sunt, & non alius: reposita est haec spes mea in sinu meo. Ita habet editio vulgata.

Paraphrastes Chaldaicus cuius maxima est auctoritas apud Iudaeos, ita transtulit: Quis tribuat hiis, ut scribantur sermones mei? Quis det, ut signentur in libro stylo ferreo, & plumbeo lamina in aeternum in petra sculptantur? Ego scio, quia Redemptor meus vivit, & post hac redemptio eius consurget super me, & postquam inflata fuerit pelles mea, erit hoc, & de carne mea videbo iterum Deum, quem ego visurus sum mihi, & oculi mei videbunt, & non alius: coisumpti sunt renes mei in sinu meo.

Litera Hebraica de verbo ad verbum ita habet. Quis dabit nunc, & scriberentur sermones mei? Quis dabit in libro, & imprimerentur in stylo ferreo, & plumbeo in perpetuum in petra sculpterentur. Ego novi Redemptorem meum vivum, & in novissimo super pulverem staturum, & postquam pellem meam contriverint hanc, & de carne mea videbo Deum, quem ego visurus sum mihi, & oculi mei videbunt, & non alius, defecerunt renes mei in sinu meo. Haec omnia habes in Bibliis Regiis Antuerpiensibus iuncto 1. tomo apparatus.

Phrasis illa Hebraica מי יתן אפי וכתובן מלי, id est, Quis dabit & scriberentur sermones mei? Similis est Hispana, quae dicimus: Qui en diese agora y escrivi essense mis palabras? Quae cum sibi optantis sit, ut scribantur sermones eius idiomaque Latinum in tali loquendi forma, neque consueverit uti adverbio, nunc quod tamen in Hispano, & Hebraeo sermone in ea, & similibus loquendi formulis exaggerantis est, vel desiderium, vel id de quo est sermo, neque item consueverit adhibere coniunctionem illam, & ut Hebraeus, Hispanusque sermo adhibere solent, merito vulgatus interpretes verba Iob idiomatico Latino adaptas, transtulit. Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Etenim si beatus Iob Latine fuisset locutus, eodem proforsus modo senta sui animi expressisset.

Verba illa quae sequuntur, מי יתן בכפר וידעו, id est, Quis dabit in libro, & imprimerentur, transpositum habent verbum illud, in libro: idque metri causa, ut Caietanus in eum locum affirmat. Ut enim 2. loco citato dictum est, ferè totus ille liber metrum, non verò soluta oratione, in Hebraeo est scriptus. Quare ordo literarum est: Quis dabit, & imprimerentur in libro, id est, ut imprimerentur in libro: est enim eadem haec phrasis cum praecedente. Cum verò impressio sermonum in libro stylo ferreo iuxta morem temporum illorum fieret exarando, merito transtulit vulgatus interpretes: Quis mihi det, ut exarentur in libro.

Verba quae sequuntur, בעט ברזל ועפרה, id est, in stylo ferreo, & plumbeo, coniungi possunt cum praecedentibus, & cum sequentibus. Praeterea, in Hebraeo verba illa, ferreo, & plumbeo, non sunt denominativa & adiectiva, deducta à ferro, & plumbo, sed substantiva significantia ferrum, & plumbum: poròstque

H h vtrum

Primes locus ad institutum probandum ex cap. Iob. 19. desumitur.

Circulatio confirmatio.

Processio in divinis non est actio.

Iob prophetis antiquior.

utrumque verbum construi, vel cum stylo, eo modo, quo Hispanè dicimus, *E stylo hierro, y de plomo*: vel primum potest construi cum stylo, atque coniunctio, & quæ sequitur, potest coniungere plumbum cum libro, ita ut sit sensus, *exarentur in libro stylo ferreo, & in plumbo*: utrumque enim sensum patitur littera Hebræa, idiomâque Hebræum.

Iuxta hæc ergo, coniungendo verba illa cum præcedentibus, duplex est sensus. Primus: *Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, & in plumbo*. Hic tamen sensus germanus non est. Etenim neque in more positum erat utroque stylo exarare, atque imprimere sermones in libro, sed solo ferreo ad id aptiori, neque beatus Iob id optabat. Quare neque editio vulgata, neque Paraphrastes Chaldaicus hunc sensum innuunt. Secundus est: *Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, & in plumbo*, ita videlicet, ut in lamina plumbi ad modum paginarum libri expansa, exarentur etiam, ut diutius exarati permanerent. Atque hunc sensum amplexus est interpres vulgatus, ad quem melius exprimendū dixit, *aut plumbi lamina*. Paraphrastes quoque Chaldaicus vult esse *plumbi lamina*.

Sanctus Pagninus verò, Arias Montanus, & reliqui, qui de verbo ad verbum Hebræa verba in Latinum sermonem vertere conantur, quia non aliter transferri in Latinum poterant nomina illa substantiua, ferrum & plumbum (quæ in Hebræo, perinde atque in Hispano sermone, declinatione carent) quam vel efficiendo de illis adiectiua & denominatiua, vel addendo aliquid, eò quòd idioma Latinum aliud non patitur, elegerunt potius vertere, in *stylo ferreo, & plumbeo*, quam aliquid addere. Ex quibus patet, litteram Hebræam nihil pugnare cum sensu, quem editio vulgata expressit.

Antequàm autem explicemus, quem sensum eadem verba efficiant, si cum sequentibus iungantur, prosequemur sensum, quem interpres vulgatus in sequentibus verbis amplexus est, expressitque in editione vulgata. Sequitur. *In perpetuum in petra sculperentur*. In Hebræo habetur, *לצדך לצדך* laghad, id est, vique, quod Hebræa phrasi est idem, quod in perpetuum. Loco cuius Tirelmanus in eundem locum affirmat, vulgatum interpretem transulisse, aut certe sculperentur in silice, id est, petra dura, quò diutius adhuc permaneant. Quasi iuxta sensum, quem vulgatus interpres expressit, Iob processerit gradatim à minoribus ad maiora, exoptans primum, ut ipsius sermones absolutè scriberentur, deinde ut in libro stylo ferreo, aut plumbi lamina: tertio, aut certe ut ad maiorem diuturnitatem, & ut pluribus innotescerent, sculperentur in lapide duro: silex namque, licet significet lapidem quemcumque, ex quo ignis elici potest, interdum tamen sumitur latius pro quocumque saxo duro. Animaduertendum deinde est, idioma Hebræum pati eo loco sensum illum disiunctiuum.

Contendit autem Tirelmanus in editione vulgata legendum non esse, aut cælte sculperentur in silice, ut multi codices habent, idque persuadere conatur primò. Quia in lingua Latina non reperitur tale nomen significans instrumentum, quo litteræ in lapide, aut metallo insculperentur, sed inuentum quorundam fuisse affirmat ex aliquibus dictionariis barbaris. Secundo, quia neque in Hebræo, neque in Græca Septuaginta interpretum translatione, de eo instrumento vlla sit mentio, neque expositores in eum locum illius meminere. Præterea, quia vetustissimi aliqui codices editionis vulgatae eo loco non habent, cælte, sed certè. His rationibus permo-

ti, qui in eudendis quàm emendatissimè Bibliis, tam Complutensibus, quàm regis Antuerpiensibus suam operam nauarunt, expungentes, cælte, apposuerunt, aut certe sculperentur in silice.

Qui cum his omnibus autoribus sibi persuaderet, mendum transcribentium & calchographorum esse, legere in editione vulgata, cælte, dicere posset: cum cælte, & certè in vno caractere differant, cumque tantopere quadrat cælte cum exaratione characterum in silice, sanè qui textus Hebræum & Græcum non consulerent, arbitrarenturque vocabulo, cæltis, significari instrumentum illud, facile arbitrari potuisse, legendum potius esse cælte, quàm certè, eaque ratione obrepisse mendum illud.

Mihi tamen longè verisimilius videtur, vulgatum interpretem transulisse, cælte, & non, certè, eamque esse legitimam lectionem editionis vulgatae. Moueor primò, quia ex quodam epitaphio antiquissimo, quod Aldus Manutius refert in libro de Orthographiæ ratione littera C. voce, *choaca*, constat, vocabulum illud esse Latinum in ea significatione: deductumque videtur à verbo, *caelo*, quod sculpere significat: scribendumque est cum diphthongo, ut

illud scribit Calepinus: quin diceret, ex Latino sermone originem traxisse, quòd instrumentum illud Hispano sermone, *Sizel*, dicatur, ut in plerisque aliis sermonis Hispani factum videmus. Moueor secundo, quoniam interpres Latinus iure suo potuit transferre eo pacto textum Hebræum. Cum enim in littera Hebræa stylus ferreus referatur etiam ad sculpendum in petra, huiusmodique stylus, quo in petra, aut in metallo litteræ exarantur, proprio nomine Latino, cæltis, cæltis, appelletur, potuit vulgatus interpres supplens, ac repetens stylum suo proprio nomine Latino, transferre, aut cælte sculperentur in silice. Moueor tertio, quoniam nec fidelis, nec

apta est translatio loco *לצדך לצדך* laghad, id est, in perpetuum transferre certè: interpres autem vulgatus cernens diuturnitatem explicari satis in eo, quòd sermones sculperentur in silice, consultò prætermittere potuit versionem, *לצדך לצדך* laghad, addereque in perpetuum. Moueor quartò, quia codices omnes, quibus vtuntur Ecclesiæ in officio defunctorum, habent, *cælte*, & ita in Ecclesiis omnibus legitur, neque scimus Ecclesiis aliter aliquando legisse: imò & codices bibliorum, ut plurimum habent cælte, eodemque modo legit Hieronymus tom. 2.

in epistola ad Pammachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani: longèque verisimilis est, viros peritos linguarum, non inuenientes in Hebræo, & Græco nomen instrumenti, neque apud autores Latinos reperientes nomen cæltis, arbitratos fuisse, barbaros corrupisse litteram, potiusque legendum esse, certè, eaque ratione mutasse primæuam, legitimamque lectionem editionis vulgatae quam aliquos reperientes in aliquibus dictionariis nomen, *cæltis*, videtisque quadrare, cælte, cum exaratione characterum in silice, inconsultis codicibus Hebræicis & Græcis, ausos fuisse mutare, certè, in cælte. Hæc de sensibus totius periodi hæctenus explicata, si verba illa, stylo ferreo & plumbeo, referantur ad præcedentia, ut editio vulgata ea retulit.

Si verò referantur ad sequentia, & dicatur, in stylo ferreo, & plumbo in perpetuum, in petra sculperentur, duplex potest esse sensus. Vnus, quòd stylo ferreo, & plumbo etiam tamquam stylo, in perpetuum in petra sculperentur. Atque hic sensus parum probabilitatis habet: quippe cum stylus plumbeus

Legendum
sit in editio-
ne vulgata
cælte, an po-
tius certè.

Tirelmani
opinio.

Legendum
cælte, con-
similius vi-
deri.

plumbeus ineptus omnino sit ad sculpendum & exarandum in lapide. Alter est, quod stylo ferreo, & plumbo tamquam atramento misso in caractere exaratos, vt melius legerentur, sculperentur in perpetuum in petra. Atque hic sensus est satis probabilis, pariturque illum optime contextus Hebraeus, & interpretatio Chaldaei Paraphraasis. Ego sane memini, me quondam vidisse in lapide antiquo characteres exaratos, loco atramenti cavitatibus characterum plumbo repletis. Quare vel hunc sensum, vel quem expressit editio vulgata, intendit beatus Iob. Interpretes vero vulgatis, cum vtrumque exprimeret nequiuissent, elegit illum alium, quem iudicauit verisimiliorem, illique potius est adhaerendum.

Sequitur verba Iob, quae tantopere & tam firmiter scribi optabat. וְאֵינִי יִדְּעָתִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי. *Vaani id est, nescio. Id est, nescio. Id est, nescio. Id est, nescio.* In his verbis non alia est diuersitas inter versionem hanc de verbo ad verbum, editionem vulgatam, ac versionem Paraphraasis, nisi quod in editione vulgata disponuntur haec verba accommodatè ad idioma Latinum.

Subiungit: וְאֵינִי יִדְּעָתִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי. *Peabaron ghal ghabhar iachum. Et in nouissimo die scilicet, aut tempore super puluerem staturum.* In Hebraeo verbum, staturum, ambiguum est, ac indifferens, vt sit sensus, ipsum Redemptorem staturum de puluere, quasi resurgat ipse, vel vt sit sensus, Redemptorem staturum super puluerem, vim suam adhibendo vt resurgere faciat. Hoc secundum, vt quadrans, contentienseque magis cum sequentibus, expressit editio vulgata, illis verbis: *De terra surrecturus sum.* Consonat etiam Paraphraasis Chaldaica vertens, & posthaec redemptio eius consurgat super me.

Sequitur: וְאֵינִי יִדְּעָתִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי. *Peabaron gbori nichphu zorb. & postquam pellem meam contriuerim hanc.* In Hebraeo verbum est ambigua significationis, quod verti potest, *Et postquam circumdederint hac pelle mea,* ea videlicet, quae ipsa continentur, nempe, artus meos, ac me ipsum. Quod vulgatus clarius, accommodatèque ad idioma Latinum vertit, & *rursus circumdabor pelle mea.* Atque hic sensus cohaeret planè cum praecedentibus, & sequentibus. Aliter potest verti, *Et postquam contriuerim pellem hanc,* vermes scilicet (vt verterunt Sanctes Pagninus, & Arias Montanus) erit (supple) *quod dictum est,* nempe resurrectio mea de puluere. Hic sensus non ita cohaeret cum praecedentibus & sequentibus, vt cohaeret sensus, quem expressit editio vulgata: nihilominus idem est cum illo, nihilque impedit, quominus, iunctis praecedentibus & sequentibus, ex hoc contextu clarè colligatur resurrectio mortuorum, & aduentus Messiae, qui simul esset verus Deus & homo.

Sequitur: וְאֵינִי יִדְּעָתִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי וְאֵינִי יֹדְעִי. *Vnibbeschbara, ehez e eloabs ascher ani ehez li veghene rau velo zar. Et de carne mea videbo Deum, quem ego visurus sum tibi, & oculi mei viderunt,* pro videbunt (iuxta phrasim Hebraeam, qua praeteritum ponitur pro futuro) & non alius. Editio vulgata & Paraphraasis Chaldaica nihil in sententia differunt ab his verbis. Neque planè aliquid minus expectari poterat, vt subiungeret beatus Iob, quod dignum esset tam ardenti desiderio, vt tam firmiter ad memoriam temporis sempiternam ipsius sermones scriberentur, neque potest excogitari alius sensus, qui cohaeret, & dignus sit, nisi, qui expositus est. Nonnulli codices Latini etiam habent, *Et in carne mea videbo Deum saluato.* Molina in D. Thom.

A *rem meum. Quem visurus sum ego ipse & oculi mei, &c.*

Ex verbis Iob haecenus explicatis, praeter veritatem futuram resurrectionis in fine mundi, colligitur aperte aduentus Messiae, qui simul esset Deus & homo, id quod modò intendimus probare. Cum enim beatus Iob dicat, se scire redemptorè suum viuere, & quoad naturam humanam, seu quàm homo, tunc non viueret, vtique agnouit in eo naturam & suppositum diuinum, secundum quod idem redemptor, per communicationem idiomatum, iam tunc vivebat, iuxta illud Christi Ioannis capite 8. *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Cum item dicat fore, vt, vbi reuixerit in nouissimo die in carne sua, videat Deum quem ipsemet, & non alius pro ipso est visurus, cumque adiciat fore, vt oculi carni, quos post resurrectionem accepturus est, intueantur eundem: implicet autem contradictionem, Deum atque redemptorem, quatenus Deus est, oculis carnis videri, vt quaestione vndecima ostensum est, vtique agnoscit beatus Iob, ac confitetur in Messia naturam humanam vnitam diuinae in eodem supposito, secundum quam is ipse, qui est Deus, simul sit homo, & ratione cuius is, qui oculis corporeis conspiciat eum, quatenus est homo, verè per communicationem idiomatum dicitur conspiciere Deum, quippe cum conspiciat illum ipsum, qui est Deus.

C *Consentit locus hic beati Iob cum illo Apocalypsis de aduentu Christi in die iudicij ad iudicandos viuos & mortuos: Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus.* Secundus locus, vnde probatur Christum verum esse Deum, est Dauidis Psalmo secundo: quem locum ad hoc idem probandum citat Paulus ad Hebr. 1. Psalmus ille, vt eius decursus manifestat, absque vilo dubio intelligitur de Messia: neque enim, quae in eo dicuntur, vel Dauidi, vel alicui alteri regi accommodari possunt, vt Psalium illum intuenti, ac expendenti erit manifestum, ideòque semper à Rabinis, tam antiquis, quam recentioribus, de Messia fuit intellectus, vno recentiori Rabbi Salomone Gallo excepto, qui licet confiteatur ab antiquis Rabinis ita fuisse intellectum, impudenter tamen ait, *propter hereticos (id est, nos Christianos) velle fuisse hunc interpretari de Dauid.* In eo Psalmo introducitur Christus de seipso dicens, *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Contextusque Hebraeus de verbo ad verbum consonat cum editione vulgata, quae in Plamis est Septuaginta interpretum. Loco verò illius verbi, *Dominus,* in textu Hebraeo habetur nomen, יְהוָה *ieuouah,* quod numquam nisi vero Deo per essentiam tribuitur. Cui ergo Filius Dei Deus sit, consubstantialis Patri, quippe cum ex lumine naturali, & ex Scripturis sanctis sit manifestum, vnum tantum esse Deum, sit, vt ex illo loco non solum habeatur, Christum esse Deum, sed etiam in Deo esse pluralitatem personarum in vnitatem essentiae, vnamque personam esse Filium, aliam Patrem, vt fides Christiana proficitur.

D *Porro quando Pater aeternus Messiae dicit, Ego hodie genui te: vel intelligit diem, durationem vae aeternitatis semper praesentem, quae propria mensura est illius generationis, vel id dicit ad docendum generationem illam perpetuò emanare integram a Patre aeterno, non secus ac splendor solis perpetuò emanat à sole.* Potest idem locus intelligi de Christo, vt homo est, ad eum sensum, quod quoties Deus effecit, vt, quatenus homo, esset in rerum natura, simul effecit, vt haberet coniunctum esse Filium Dei, ratione vnionis hypostatica, quae facta est per incarnationem

E *Personarum pluralitas in Deo aduersus Iudaeos colligitur.* Idem locus de Christo homine vt exponatur.

F *Idem locus de Christo homine vt exponatur.* H h 2 carnatio

Ex verbis Iob deducitur argumentum ad Messiae diuinitatem comprobendam.

2. locus ad Christidiuinitatem comprobendam ex Psal. 2.

Personarum pluralitas in Deo aduersus Iudaeos colligitur.

Idem locus de Christo homine vt exponatur.

car nationem. Vnde sicut ad Romanos cap. 1. ait A
 Paulus, *Christum factum esse Patri æterno ex semine
 David secundum carnem, qui prædestinatus est, ut si-
 mul esset Filius Dei:* quoties effectum est, ut homo
 ille esset, quatenus homo, in rerum natura, effectum
 est, ut simul esset filius Dei. Iuxta hanc exposicio-
 nem loquitur Pater æternus in hoc Psalmo secun-
 do cum Messia homine existente per vnionem ani-
 mæ & corporis, & totius humanitatis cum Verbo
 diuino, affirmatque eum hominem esse filium suum
 naturalem, siue in Virginis matris vtero; siue cum
 reuixit, cumque homo factus est, se simul fecisse, ut
 esset filius sibi naturalis. Atque in hoc sensu citat
 Paulus Actuum c. 13. testimonium hoc ad proban-
 dam resurrectionem Messie Filij Dei. Quasi meritis
 passionis dictum sit illi, resurgenti, *Postula a me, &
 dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam
 terminos terræ: in exaltationem videlicet nominis
 tui. Memento autem eundem Scripturæ locum
 habere posse multos sensus literales, ut quæstione
 prima dictum est, atque hunc sensum præsuppone-
 re vnionem hypostaticam humanitatis Messie cum
 vero Filio Dei naturali.*

3. locus ex
Psal. 109.

Annectamus huic testimonio quædam alia illi
 affinia ex Psalmo 109. Prouerbijs, Esaiâ & ex Ec-
 clesiastico. Equidem nemini potest esse dubium, in
 Psalmo 109. de Messia esse sermonem; id enim, præ-
 ter reliqua, quæ in eo continentur, testantur verba
 illa, *Inuauit Dominus, & non parauit eum, tu es Sa-
 cerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech,*
 quæ in solum Messiam quadrare possunt.

Tertius ergo locus, tametsi præcedenti non affi-
 nis, ducitur ex verbis, quæ continentur in principio
 illius Psalms, quibus Christus Matthæi c. 22. vsus est
 ad probandum Iudæis, Messiam non solum debuisse
 fore Filium David secundum carnem, sed simul etiam
 Filium Dei, verumque Deum. Ait namque Dauid,
Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c.
 Sanè cum Dauid appellet Messiam Dominum suum,
 altiore quamdam naturam in eo agnoscat, quam
 humanam ab ipso propagandam, ratione cuius Do-
 minum suum eum appellat. Maximè cum paren-
 tum non sit, posteros dominos suos appellare, sed è
 contrario, posterorum sit appellare dominos suos
 progenitores. Hoc testimonio vsus est Christus ad
 erigendas Iudæorum mentes, ut non acquiescerent,
 putantes Messiam fore prolem Dauidis, regemque
 temporalem, qui eos rerum temporalium caducis
 copijs ditaret, sed in eo ita aliquid suspicerent,
 ac expectarent: si quidem Dauid, potentissimus ac
 sapientissimus rex, in spiritu appellans Messiam
 Dominum suum, altiore naturam, quam huma-
 nam, in eo agnoscat, ex cuius coniunctione cum hu-
 manitate Messias, quatenus homo, erat futurus me-
 riti infiniti, dominus vnioerforum, caput militantis,
 & triumphantis Ecclesiæ, in quo omnes gentes be-
 nedicerentur, & à quo, tamquam ab vnioersali om-
 nium Redemptore, merita & gloria in Dauidem, &
 ceteros omnes homines erant redundatura. Quod
 fit, ut Regius Propheta, non temporalem regem
 eum agnouerit, cuius nimirum prosperitas & af-
 fluentia temporalium bonorum nihil ad Dauidem
 tot sæculis antea defunctum attinebat (præsertim
 cum cuique viro sapienti & probò contemnenda
 sit potius opes, in affluentia, tamquam vanitas & af-
 flictio spiritus, quam amplectenda, & exoptanda)
 sed liberatorem mundi, Patrem futuri sæculi, &
 Regem gloriæ, tamquam simul verum Deum, ac
 hominem eum agnouerit, eaque ratione dominum
 suum ipsum appellauerit.

Quartus locus, secundo affinis, sunt verba illa
 Patris æterni ad Messiam in illo eodem Psal. Te-
 cum principium in die virtutis tue in splendoribus facti-
 forum ex vtero ante luciferum genui te, id est, de intel-
 lectu meo, seu memoria fecunda, atque intra me
 tamquam verbum & sapientiam genui te, ante lu-
 ciferum, id est, ante solem: non ut creatura, à me
 producantur ad extra, sed sicut mater ad intra con-
 cipit, ac generat filium. Textus Hebraeus de verbo
 ad verbum habet *וְיָרְדוּ מִיְמֵי מְרִיבָה לְבָרְכָה לְבָרְכָה*
meribhem mischbar lecha tal ialdutbecha. Ex vtero
 aurora ros natiuitatis tue, id est, ex vtero, atque adeo
 ad intra modo explicato, ante ortum solis, natiuitas
 tua ex me ad modum rosis. Ut enim ros aurora
 consubstantialis generatur materiæ, ex qua produ-
 citur: ita tu consubstantialis mihi ex me ipso proce-
 dis. Priori tamen modo multis annis ante Christi
 aduentum transfulerunt Septuaginta interpretes
 natione & religione Iudæi, eaque translatione in
 psalmis vrantur Patres tam Græci, quam Latini,
 imò & Apostoli ipsi.

4. locus ex
eodem Psal.

Quintus est locus ille Prouerbiolorum 30. Quod
 nomen est eius, & quod nomen Filij eius, si noster? Quo
 in loco contextus Hebraeus & Paraphrases Chal-
 daicus per omnia consonant cum editione vulga-
 ra. Quod fit, ut in Deo sit Filius generatione æterna
 productus, Patri consubstantialis.

5. locus ex
Prouer. 30.

Ut huic loco sextum annectamus, Ratione huius
 generationis æternæ, qua Messias, quatenus Deus,
 procedit à Patre, tamquam verus & naturalis filius,
 postquam Esaias 53. capite de Messia, ut Euangeli-
 sta potius, quam ut Propheta, narrat ignominias
 & acerbillimam passionem, cui erat subiiciendus, &
 causam, videlicet, ut genus humanum redimeret,
 Patrique illud reconciliaret, subiunxit: *Generationem
 eius quis enarrabit? æternam videlicet, qua ut Deus à
 Patre procedit. Quod planè confirmat, Messiam si-
 mul verum Deum fore, imò Filium Dei Patri con-
 substantialem. Licet autem idem locus de genera-
 tione etiam temporali Christi possit intelligi, gene-
 ratio tamen illa non est inenarrabilis, quatenus
 Christus ex Abrahamo, Dauide, ceterisque homi-
 nibus suis progenitoribus erat nasciturus, sed qua-
 tenus ope Spiritus sancti in vtero Virginis, allu-
 mente Verbo diuino humanitatem, que ex vnione
 corporis cum anima resultare debebat, erat gene-
 randus. Quare generatio Messie, quatenus homo
 est, eatenus inenarrabilis dicitur, quatenus incarna-
 tionem includit. Quod fit, ut quocumque modo lo-
 cum Esaiæ exponas, ex eo colligatur Messiam futu-
 rum verum Deum & hominem.*

6. locus ex
Esai. 53.

Septimus locus continetur verbis illis Ecclesia-
 stici vltimo capite: *Inuocauit Dominum Patrem Do-
 mini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis
 mee.* Quo loco Iesus Filius Sirach appellat Deum
 Patrem Messie, & Messiam appellat Dominum
 suum. Licet autem liber Ecclesiastici non recipiatur
 à Iudæis inter canonicos, ut 2. diximus: nihilomi-
 nis neque negant, neque negare possunt, scrip-
 tum fuisse Hebraicè à Iesu patre Sirach, & tran-
 latum esse in Græcum sermonem à Iesu filio Sirach,
 & nepote illius prioris, multis annis ante Christi
 aduentum. Propterea, non annumerant Iudæi li-
 brum illum inter apocryphos, qui exigue sunt au-
 toritatis, sed inter hagiographos, id est, sanctos, qui
 infra canonicos magnam habet autoritatem. Quare
 licet liber ille non sit irrefragabilis autoritatis apud
 eos, persuadet tamen quod intendimus: cum locu-
 ples autor synagoge tot annis ante Christi aduen-
 tum eo modo fuerit locutus.

7. locus ex
vltimo Eccl.
cap. vltim.
Pluralitas
personarum.

Orator

8. locus ex
Psal. 44.

Octauus locus Messiae diuinitatem ostendens, est testimonium ex Psal. 44. quo Paulus ad Hebraeos 1. etiam vult ad eandem Messiae diuinitatem demonstrandam. Porro Psalmum illum de Messia esse intelligendum, notissimum est. Propheta in principio proficitur, se non secus à Spiritu sancto motum, ac calamus moueri solet à Seriba, Regi, de quo vaticinatur, dicere, quæ in eo Psalmo continentur. Qui planè rex non est alius, quam ille, qui per antonomasiam Rex dicitur, Messias nempe: neque, quæ in eo Psalmo continentur, in Salomonem, aut alium regem præter Messiam quadrat, ut quod sit Deus, & thronus illius sit æternus: & quod filij eius constituendi sint principes super omnem terram: neque Salomon accinctus gladio, sagittis, spiritualiter aut materialiter debellauit, subiecitque sibi populos rebelles, de quibus in eo Psalmo est sermo. Præterea Rabbini antiqui de Messia illum interpretantur. In eo itaque Psalmo Vates Regem Messiam, cum quo loquitur, inter alia sic affatur, *Sedes seu thronus tuus Deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui.* Quibus verbis aperte appellat Messiam Deum. Quamuis autem in Hebraeo non sit יהוה Iehouah, sed יהוה Elohim, pro Deo tamen per essentiam sumitur, qui nomine יהוה Elohim frequentissime significatur. Ut Gen. 1. In principio יהוה Elohim creauit caelum & terram. Præterea Paraphrastes Chaldaeus vertit, *Sedes tua Deus in caelis in secula seculorum.* Quod si nobis obiciant Iudæi, eo in Psalmo mentionem fieri de regina sponsa Messiae, & de filiis, quæ nostro Messiae non competunt. Respondemus, id in primis non tollere, Messiam fore Deum & hominem, quod probare intendimus. Deinde sermonem esse metaphorice de Ecclesia sponsa Christi, & Messiae, quemadmodum ipsi vnanimi consensu affirmant sponfam, de qua sermo est in canticis, esse synagogam nomine verò filiorum, de quibus in eo Psalmo dicitur, *pro patribus*, id est, Patriar. his antiquis, *nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram.* dicimus intelligi Apostolos, & viros Apostolicos, qui principes sunt à Christo in Ecclesia constituti.

9. locum ex
Esaia.

Nonus locus est illud Esaie 9. *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis, &c.* Quod planè de alio rege intelligi nequit, quam de Messia, quicquid recentiores quidam Rabbini dicant, ut tum ex verbis ipsi relatis est manifestum, quæ nulli alteri accommodari possunt, tum etiam ex iis, quæ proximè sequuntur in Esaia. *Super solium* (addit Esaia) *David, & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia amodo, & usque in sempiternum.* Quæ verba idem prorsus sonant, atque illa quæ Angelus ad Mariam dixit: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Quemadmodum enim David constitutus est rex super populum Dei electum, ita Christus rex est constitutus super Ecclesiam Dei electam: nam successione, ac continuatione vna & eadem est, non solum synagoga & Ecclesia Christiana, verum etiam Ecclesia militans in hoc mundo, & triumphans postea in caelo. Præterea regnum Davidis & Salomonis typus fuit regni Christi, fuitque Davidi promissus Messias: qui regnaret in regno soboli ipsius promisso, quod regnum eatenus dicitur regnum Davidis, quatenus Davidi, & soboli ipsius fuit promissum, & quatenus ipse, quoad Aeternum regnum, typum illius gerebat: tamen te-

Molina in D. Thom.

Ecclesia suc-
cessione &
continuatione
vna & eadem
est illa syna-
goga, imò &
cuius triphalte
Ecclesia.

gnandi modus fuerit diuersus. Quare locum illum prisci Rabbini vnanimi consensu de Messia interpretantur, & Paraphrastes Chaldaeus de Messia aperte illum intelligit. In eo verò testimonio Messias clarè dicitur futurus Deus & homo: sicut etiam capite 7. de hoc eodem paruulo præmiserat idem Propheta. *Eccc Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, id est, nobiscum Deus,* quia scilicet futurus erat simul verus Deus & homo. Sanè quæ in hoc testitio continentur, tam aperte cum nostro Messia, & cū iis, quæ fides Christiana proficitur, consentiunt, ut Esaias non minùs in hoc testimonio, quam in plerisque aliis, Evangelista potius, quam Propheta videatur. *Natus enim est noster Messias paruulus, in Bethlehém, de Maria Virgine, verus homo, idemque est filius Patris æterni, iuxta testimonia ex Psalmo 2. & aliis locis supra citata, nobis à Patre æterno per incarnationis mysterium in redemptorem datus, factusque est principatus eius super humerum eius, quatenus acerbissima morte, maximisque laboribus nos redemit, per mortemque ac resurrectionem de regno eiecit tyrannum, illudque sibi cum plenaria potentia acquisiuit, iuxta illud, quod Matth. ultimo post mortem rediuius dixit: *Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra.* Merito autem *Admirabilis* dicitur, tum propter admirandam conceptionem, temporalemque ipsius generationem in utero Virginis, quæ incarnationem includit: tum propter non minùs stupendam eiusdem natiuitatem ex utero Virginis, sine vilo intemperatae puritatis detrimento: tum denique propter innumera miracula, quibus testificatus est fidem, & doctrinam, quam per se, suosque docuit, esse verissimam. *Consiliarius* dicitur, propter arcana, quæ nouit, non solù scientia diuina, per quam omnino eadem erant consilia Christi, Patris, atque Spiritus sancti, sed etiam scientia beata, per quam ab instanti conceptionis consilia Dei omnia, tam quoad statum & decursum huius mudi, quam futuri, in ipsomet Deo plenissimè penetravit ut omittam interim scientias infusam & acquisitam, quibus fuit cumulatus. Dicitur etiam *consiliarius*, propter consilia quæ dedit mundo, saluberrimamque doctrinam, quam docuit. *Deus* dicitur quia simul erat verus Deus Patri consubstantialis. *Fortis*, propter mortem & labores immensos, quos animo conitanti subiuit, difficultatèque maximas, quas superauit. Nec non propter iudiciariam potestatem, qua potentes & malos seuerè punit, tamquam qui virga ferrea & forti eos regat, & tamquam vas figuli confringat, bonos condigno premio donabit. *Pater* dicitur *futuri seculi*, quoniam morte sua aditum nobis regni caelestis referauit, meritique suis resurrectionem & premium caeleste nobis promeruit. *Princeps vocatur pacis*, quia eadem morte pacem inter nos & Deum constituit, nosque Deo reconciliauit. Aut, si mauis, dicitur *Princeps pacis*, id est, omni ex parte felix & fortunatus: pax namque apud Hebræos non solum id, quod Latini pacem vocant, significat, sed etiam omnem felicitatem. Quia verò caritas Patris æterni nimium effulset, filium suum nobis dando, subiunxit proximè Esaia: *Zelus Domini exercituum faciet hoc*, id est, amor ipsius in nos immensus.*

In testimonio hætenus explicato, in textu Hebraeo non ponitur nomen יהוה Iehouah, sed יהוה El, quod Deum significat, & pro Deo per essentiam ferè semper accipitur in Scriptura sacra: eoque in loco Septuaginta interpretes Deum translulerunt. Cùm verò nomen יהוה El, à fortitudine Deo tribua-

H h 3 tur,

tur, inepta esset illa geminatio, ⁷⁸ El, fortis, nisi nomine, ⁷⁸ El, Deus intelligatur. Etenim si nomē, ⁷⁸ El, propter participationē & similitudinē cum Deo in fortitudine Messiae tribueret, & non quia Deus esset per essentiam, idem esset appellare Messiam ⁷⁸ El, fortem, quod fortem, fortē. Adde quod numquā, ⁷⁸ El, fortis, inuenitur in Scriptura alteri tributum, quā Deo per essentiam, quasi ⁷⁸ El, Deum significet, & adiungatur fortis, tanquam epitheron, attributumque Dei. Nec deest qui affirmet, numquam, ⁷⁸ El, in singulari inueniri in Scriptura sacra tributum Deo per participationem, sed solum Deo per essentiam: an verò hoc verum sit, iudicent qui peritiores sunt lingua Hebraica, & in codicibus Hebraicis magis vetusti.

Non praetermittam hoc loco verba cuiusdam Rabbini, cui nomen est, Rabbenu Haccados, id est, magister noster sanctus, qui ante aduentum Christi, temporibus Regum Anriochorum, qui in Syria regnabant, floruit, in libro, cui nomē, Gale Razeya, id est, reuelator arcanorum. Is ergo (licet fuerit quidam alius eiusdem nominis sub Severo & Antonino Imperatoribus) ita scripsit. *Quia Messias Deus & homo futurus est, vocatum est nomen eius Emma-muel, hoc est, nobiscum Deus: nempe in corpore & carne nostra, quemadmodum restatur Iob capite 19. Ex carne mea videbo Deum: excogitauit enim mirabile consilium animas à demone eripiendis, quae propter Ade peccatum damnatae erant, neque possunt villo modo esse saluae, nisi Rex Messias mortem acerbissimam, multaque subeat tormenta: ob eam causam dictus est vir: & quia ipse est omnis fortitudo, Deus fortis vocatur: & quia est aeternus, pater sempiternus dicitur: item quia in diebus eius pax multiplicabitur, Princeps pacis appellatur: & quia ipse festinabit ut auferat animarum spolia vocatur expeditus spoliator, festinus praedator: quia autem eos saluos faciet, & ad paradysum adducet, vocatur Iesus, hoc est, Saluator.*

Hac Rabbini ille, quae diuinitus illustratus videtur ante aduentum Christi cognouisse in Esaia, dum ita exposuit prophetias, quae de Christo Esaia 7. 8. & 9. loquuntur.

Decimus locus est Esaia 12. Cum Propheta c. 11. apertissime Messiae aduentum verbis, quae sequuntur, praenunciasset, *Egredietur virga de radice Iesse, & stus de radice eius ascendet & requiescet super eum Spiritus Domini, &c. Et percussit terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium (id est, illum conuertet sermonibus & doctrina sua) & ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum (ut nostri Messiae sepulchrum semper summo in honore & veneratione fuit:) cumque multa alia sub metaphora de aduentu Messiae praedixisset, quae Iudaei non negant de eius aduentu dicta esse, ridiculè tamen non in literali sensu metaphorico, sed sine metaphora ea intelligentes, ut sonat cortex literae, videlicet, quod leo, quasi bos, comedit paleas, quod habitabit lupus cum agno: & pardus cum boe, & leo cum vitulo & uae: & puer paruulus minabit eos, &c. idcirco obiciunt prophetiam nondum impletam esse in nostro Messia, sed in eo, quem expectant, fore implendam: cum tamen illis verbis Esaia humilitatem futuram in Ecclesia per gratiam Christi, consensumque potentum cum pauperibus, ac obedientiam eorum omnium sub praetulo paruulo, licet etiam ignobili loco nato, praedixerit. Quae omnia enituerunt maximè, tum in primitiua Ecclesia, tum etiam in tota Ecclesia Christiana decursu floruit. Cum ergo Esaia capite 11. de aduentu Messiae, & redem-*

fo. locus ex
Esa. 11.

ptione generis humani esset vaticinatus, imò eo capite prophetiam de Messia, quam cap. 7. inceperat, absoluisset, cap. 12. canticum metro composuit, quo fideles in agnitionem tanti beneficii, atque in laudem Dei, & tanti liberatoris excitaret: *Ecce, inquit inter alia, Deus saluator meus (vetere interprete poterat, Iesus meus) fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea, & laus mea (id est, materia meae laudis) Dominus Deus (Hebraicè non habetur Dominus, sed יהוה יהוה Iah Iehouah, id est, Deus Dei seu de Deo: יהוה Iah enim Deum significat, tamquam nomen contractum à יהוה Iehouah, ut probabilior est sententia, aut est nomen Deum significans, quatenus habet vim omnium procreatricem) & factus est mihi in salutem (veri poterat, in Iesum aut in Saluatorem) Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris (gratia scilicet, caritatis, & deuotionis, quibus exultabitis latitia inenarrabili: haurietis verò illas de meritis Saluatoris, atque de fontibus sanguinis, qui ab eo emanabunt, & de sacramentis virtute meritorum & sanguinis ab eo fusi infundendis) & dicetis in die illa: Confitemini Domino (Hebraicè est יהוה Iehouah) & innocate nomen eius: notas facite in populis adiuuentiones eius (quibus, caro factus, ita nos magnificè saluos fecit) Memento quoniam excelsum est nomen eius (qui ita caro factus ad nos descendit, & hac operatus est) Cantate Domino, quoniam magnificè fecit, annuntiate hoc in vniuersa terra. Exulta & lauda habitatio Sion (id est, Ecclesia fidelium) quia magnus in medio tui sanctus Israel. Hactenus canticum Prophetæ in laudem aduentus Messiae, & redèptionis per eum futurae. Quae quantopere cum nostro Messia, & cum iis, quae de eo Ecclesia Christiana profiteretur, consentiant, quis est, qui non videat: Porro canticum illud aperte sonat, Messiam, ac redemptorem, futurum Deum per essentiam: Deum enim per essentiam appellat Saluatorem, dicitque factum esse in salutem, & de fontibus illius hauriendas aquas gratiae & salutis. Adiuuentiones, quibus Deus ipse per essentiam factus est redemptor generis humani, mundumque saluum fecit, dicit praedicandas per vniuersam terram. De eodem redemptore ait, Memento quoniam excelsum est nomen eius. Et exulta, & lauda habitatio Sion, id est, Ecclesia: quia magnus in medio tui sanctus Israel. Certè longe aliter in medio Christiana Ecclesia, quam quondam in Synagoga habitans, utpote ante ascensionem factus homo cum hominibus familiariter agens, doctrina, miraculis, vita, & sanguine proprio, fundamenta illius iaciens, eamque erigens, iuxta illud Psalmi 87. Numquid Sion (id est, Ecclesia) dicit homo? Homo natus est in ea, & ipse (qui scilicet in ea est natus) fundauit eam Altissimus. Dominus narrabit in Scripturis populorum, &c. Post ascensionem verò in admirando ac venerando Eucharistiae Sacramento seipsum in ea relinquens.*

Vndecimus locus habetur Esaia 25. Cum enim Propheta, quasi caput suū Dei praordinationi subiiciens, voluntatemque propriam diuinæ accommodans, eam Hierosolymæ euerisionem, quae per Titum, & Vespasianū facta est, neque fore amplius à Iudaeis reedificandam, praedixisset (quod interpret Chaldaicus, eius vrbis mentionem faciens, dilucidius adhuc expressit) subiunxissetque vocationem gentium, institutionemque Ecclesiae Christianae tempore aduentus Christi futuram ex variis populis loco Synagoga, adiecit: *Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc (nempe vbi cum discipulis cœnauit, & ad quem Spiritus sanctus descendit, & simul, ac praecipue in Calvaria monte,*

11. locus
Esa. 25.

in quo passus est, redemptionemque generis hu-
 mani complevit) conuiuium pinguium, conuiuium
 vindemiae, pinguium medulatarum, vindemiae defecatae,
 hoc est, optimatum dapium, non carnalium, verum
 spiritalium, quas nomine medulatarum, & vinde-
 miae defecatae, hoc est, reliquiarum vini optimi in
 dolio, quae pretiosissima esse solent, significat. Addit
 Et precipitabit in monte isto faciem vinculi colligati
 super omnes populos, & telam, quam orditus est super
 omnes nationes. Id est, peccata, quibus omnes populi
 irretiti tenentur, & effectus, qui inde emanabant,
 nempe poenas, quas pro peccatis generi humano
 decreuerat. Nisi, tela nomine intelligere potius
 velis, ignorantiae velamen, quod super omnes ex-
 pansum est, cœcosque eos tenet, vt nonnulli expo-
 nunt, & precipitabit mortem in sempiternum, & auferet
 Dominus Deus lachrymam ab omni facie, & opprobrium
 populi sui auferet de vniuersa terra, quia Dominus lo-
 cutus est. Quidam propter verba illa, Et auferet Do-
 minus lachrymam ab omni facie, existimant, & pro-
 phetiam hanc intelligendam esse de statu Ecclesie
 triumphantis. At cum reliqua apertissime intelli-
 gantur de Ecclesia quoad huius vite statum, ratio-
 ne tamen habita gloriae, ad quam conuiuium huius
 vite, vt ad finem ordinatur: ubi enim perfectum erit
 conuiuium nuptiarum agni, tamen hic in militan-
 te Ecclesia alitilia occisa sunt, & omnia parata: fit
 planè, vt quemadmodum Christus Ioannis capite
 quatto, ea ratione Samaritanæ dixit, Qui hiberit ex
 aqua, gratia scilicet, quam ego dabo ei, non sicut in
 aeternum, quia conseruata vsque ad egressum huius
 vite, restinguit sitim in aeternum ratione gloriae,
 quæ illi respondet: ita hoc loco ea ratione dicitur
 Christus in monte hoc precipitaturus mortem, &
 ablaturus lachrymam ab omni facie, quæ ipsius red-
 emptione suæ voluerit, quia per spirituale vitam,
 quam Christi redemptione in Ecclesia militante
 accepturus est, abstergenda illi sit omnis lachryma
 in Ecclesia triumphante. Adde, Esaiam non affir-
 mare, in monte illo abstergendam omnem lachry-
 mam, sed abstergendam lachrymam ab omni facie, la-
 chrymam, inquam, quæ erat, quod captiui tene-
 mur sub iugo peccati, aditumque haberemus ad
 aeternam vitam penitus interclusum quousque; morte
 & redemptione facta per Christum, nobis aperire-
 tur. Sequuntur in Esaiæ verba, quæ ad nostram con-
 ducunt iustitiam. Et dicit in illa die (Ecclesia scilicet,
 seu congregatio vocatorum ad hoc conuiuium)
 Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluauit nos:
 iste Dominus (Hebraicè est יהוה Iehouah) sustinui-
 mus eum, exultabimus, & letabimur in saluari, seu sa-
 lute eius. Ex his omnibus deducitur hoc argumen-
 tum aduersus Iudæos. Quæ dicta sunt de conui-
 uio, & de opprobrio, & peccatis auferendis, de la-
 chrymis abstergendis, & de morte precipitanda in
 sempiternum in monte Hierusalem, vtique non ad
 alium spectant, quam ad Messiam, & ad illius ad-
 uentum, vt Iudæi ipsi, vel inuiti, faceri coguntur: si
 ergo tunc populus ab eo ad conuiuium vocatus di-
 cturus est. Ecce יהוה Elobim noster iste, expecta-
 uimus eum, & saluauit nos. Iste יהוה Iehouah, sustinui-
 mus eum, exultabimus, & letabimur in saluari, seu sa-
 lute eius: vtique Messias simul futurus est Deus ve-
 rus per essentiam, & homo, qui ratione humanita-
 tis, digito demonstrari possit, oculisque corporeis
 possit cerni, vt pronomen, iste, bis appositum,
 Deumque indicans, satis aperte innuit.

12. locu ex
Esa. 13.

Diodecimus locus habetur Esaiæ 35. quo in ca-
 pite sub metaphora deseribitur Propheta abundan-
 tiam gratiæ, quæ in aduentu Messie Gentilico po-

A pulo ad illud vsque tempus deserto & infructuoso,
 erat conferenda, puniente simul Messia peccata Iu-
 daici populi, deserendo illum. Simul docet Prophe-
 ta, quanta cum læticia & exultatione Gentilico pop-
 ulus agiturus, amplexurusque esset fidem Messie.
 Inter alia hæc habentur eo capite: Dicitur pusillan-
 mes, confortamini & nolite timere, ecce Deus vester vi-
 sionem adducet retributionis, Deus ipse veniet, & salua-
 bit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdo-
 rum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aper-
 ta erit lingua mutorum: quia scissa sunt in deserto aqua,
 &c. Hebraicè habetur, יהוה יבוש עין עור עור עור עור
 & saluabit nos. Verbum autem ipse, denotat, Deum
 ipsum per essentiam esse venturum, & non Deum
 per participationem, quasi solum per ministrum
 venturus esset. Neque Iudæi negant, locum illum
 intelligendum esse de aduentu Messie: quippe cum
 quæ in eo capite continentur, de nullo alio tempore
 intelligi valeant: intelligentes tamen caput illud,
 non per metaphoram, sed vt verborum cortex (quod
 tamen expendenti, quæ in eo dicuntur, ridiculum
 esse constabit) affirmant, nondum illa esse impleta,
 implenda autem fore tempore Messie, quem expe-
 ctant. Quare ex illo loco aduersus Iudæos conuin-
 citur, Messiam fore verum Deum. Miracula autem,
 quæ ibidem tempore aduentus Messie futura nar-
 rantur, tamquam signa, quibus ductus dignoscas,
 certum hominem esse verum Messiam, verumque
 Deum, in persona propria ea de causa venientem,
 vt humanum genus à seruitute peccati, crudelique
 tyrannide liberet, plenissimè sunt in aduentu nostri
 Messie completa, atque à principio nascentis Ec-
 clesie in variis orbis partibus, tum per Dei seruos
 viuentes, vitaque sanctos: tum etiam in variis Eccle-
 sie Christianæ templis ad hodiernum vsque diem
 sunt semper continuata: tamen in primitiua Eccle-
 sia abundantius fuerint exhibita, eo quod ad fidem
 sterbilendam, Ecclesiamque propagandam id fuerit
 necessarium.

Decimus tertius est, illud Ierem. 23. & 33. Ecce dies
 veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum,
 & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium &
 iustitia in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel
 habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabitur
 eum, Dominus (Hebraicè est יהוה Iehouah) iustus
 noster. Qui locus aperte intelligitur de Messia: &
 Paraphrastes Chaldaicus transfert, Suscitabo David
 Messiam iustum. Vbi David, calus est datiuus, id est,
 Davidis germen iustum. In eo autem testimonio Iere-
 mias affirmat, Messiam vocandum Deum per essen-
 tiam. Friuolas responsiones Iudæorum, earumque im-
 pugnaciones legito apud doctores in eudem locu.

13. locus ex
Ierem. 23.
& 33.

Decimus quartus est, illud Michææ 5. Tu Bethle-
 hem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: quasi dicat,
 nequaquam. Vt Matthæus cap. 2. expressit, in hunc
 modum Propheta verba ad sensum referens: Et tu
 Bethlechem terra Iuda nequaquam minima es in princi-
 pibus Iuda. Reddit continuò Propheta rationem
 dicens: Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in
 Israel, & egressus eius ab initio, à diebus aternitatis. Qui
 locus communi Iudæorum consensu de Messia in-
 telligitur. Cum verò Propheta dicat, egressum Mes-
 sie esse ab initio, à diebus aternitatis, vtique naturam
 diuinam in eo cognoscit, secundum quam aternus
 sit, & per generationem à Patre procedat, tamquam
 verus filius Dei naturalis, & tamquam illa sapien-
 tia genita, quæ Prouerb. 8. de se dicit, ab aeterno se
 fuisse ordinatam, & ante abyssos conceptam, &c. Simul
 etiam proficitur humanam naturam, secundum
 quam in tempore nascatur in Bethlechem, & de Beth-

14. ex Mi-
chææ 5.

Pluralitas
personarum.

lehem egrediatur: de illa, inquit, quae quodam dicta est Ephrata, ut adnotatione distingueret eam Prophetia ab alia, quae erat in tribu Zabul6. Cuius nota loco apposuit Matthaeus, terra Iuda. Porro ex hoc loco quis non videat, etiam si cauillandi daretur facultas confugiendo ad varias aternitatis acceptio- nes, illud saltem constare, Messiam, praeter naturam humanam, secundum quam exiturus praedicatur ex Bethlehem, habere aliam, quae tempore anteceffe- rit Michaeam, nempe secundum quam, quo tempo- re Michaeas vaticinabatur, verum fuit dicere, egres- sus eius ab initio a diebus aternitatis? haec vero non potest fingi alia, quam diuina, secundum quam egressus eius a Patre est ex aternitate.

25. locus ex Zach. 2.

Decimus quintus est, illud Zachariae 2. *Lauda, & letare filia Sion* (id est, Ecclesia & congregatio fide- lium) *quia ecce ego venio & habitabo in medio tui; ait Dominus.* (Hebraice est יְהוָה יְהוּאָה) & applica- buntur gentes multae ad Dominum (iterum est יְהוָה יְהוּאָה) in die illa, & erunt mihi in populum, & habi- tabo in medio tui, & scies quia Dominus exercituum (ite- rum quoque est יְהוָה יְהוּאָה) misit me ad te. Locus est planè illustris, qui etiam Hebraeis ipsis consentientibus intelligitur de Messia, neque tam felix, talis, ac rata promissio alium sensum patitur. Ecce ego venio, dicit יְהוָה יְהוּאָה, hoc est, Deus per essentiam; & habitabo in medio tui, factus procul- dubiò homo: id quod Ioannes ait: *Et Verbum caro fa- ctum est, & habitauit in nobis, & in propria venit, & sui eum non receperunt.* Et scies, inquit, idem יְהוָה יְהוּאָה ita veniens ad habitandum in medio Eccle- siae, quia Dominus יְהוָה יְהוּאָה misit me ad te, id est, Pater aternus me Filium suum naturalem, & consubstantialem sibi, misit ad habitandum in me- dio tui: qui enim mittitur, à mittente procedit. Hoc ergo testimonio, & Messiae diuinitas, & quòd suppo- situm, personaque à Patre, à quo mittitur & proce- dit, sit distincta, aperte conuincitur, atque aded ex eadem pluralitas diuinarum personarum cum vni- tate essentiae aduersus Iudaeos manifestè colligitur.

Pluralitas diuinarum personarum.

26. ex Za- char. 12.

Decimus sextus est, illud Zachariae 12. *Et effun- dam super domum David, & super habitatores Hierusa- lem spiritum gratiae, & praecidit est, orationis, qui cum gratia spiritu solet esse coniunctus: & aspicient ad me, quem confixerunt.* Et plangent eum planctu, quasi su- per unigenitum, & dolerunt super eum, ut doli solet in morte primogeniti. His verbis duplex natura in Chri- sto aperte significatur. Vna diuina, dum dicitur: *Es- fundam spiritum gratiae:* et enim conferre gratiam so- litus Dei est, iuxta illud Psalmi 83. *Gratiam & glo- riam dabis Dominus.* Altera humana: simul etiam si- gnificatur, & passio eiusdem Christi in cruce, secun- dum eandem humanam naturam, quòd additur: *Et aspicient in me* (eundem qui gratiam super eos ef- fundam) *quem confixerunt.* Hunc locum citat Ioan- nes 19. dicens: *Et iterum alia scriptura dicit, Videbunt in quem transfixerunt.* Porro effuso illa gratia, & plan- ctus super eum, quem confixerunt, de quo memi- nit hoc loco Propheta loquens esset ex persona Dei, dum dixit, *Effundam spiritum gratiae, & aspicient in me, quem confixerunt:* impleta sunt in die Pentecostes, & sequentibus, dum Petrus ea die loquens ad po- pulum, testificansque illis, eum ipsum Iesum, quem ipsi affixerunt Cruci, reuixisse, misisseque in discipu- los Spiritum sanctum, ut cernebant, compuncti sunt corde, doleruntque quòd id fecissent, & tan- tum scelus patissent, appositaeque sunt ea die ani- mae circiter tria millia, ut habetur Actuum 2. Fuit etiam planctus ille impletus, cum Christo animam

A efflante in Cruce, Iudaei, visis miraculis, quae in il- lius morte acciderant, reueriebantur percutientes pe- ctora sua, & dolentes, quòd in eam mortem con- sensissent, à Pilatoque eam petiissent. Alij volunt implendum in die Iudicij, quando in valle Iosa- phat, quae est prope Hierusalem, eum videbunt glo- riosam venientem in nubibus caeli, iuxta illud Apocalyp. 1. *Ecce venio cum nubibus caeli, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Et plangent se super eum omnes tribus terrae. Quod autem Iudaei aliqui cauillantur, in eo Zachariae testimonio le- gendum esse, *aspicient in eum, & non aspicient in me,* eundem qui effundam gratiam, id planè est men- dacium: quoniam non solum codices nostri, sed etiam omnes ipsorum antiqui & emendatissimi habent, in me, ut illis Paulus Burgenfis, natione Iu- daeus in serutinio scripturarum part. 1. distinct. 10. capite penultimo obiicit.

Adduci etiam poterat in confirmationem eius- dem veritatis testimonium ex Baruch 3. cap. Quo in loco, loquens manifestè Baruch de Deo per es- sentiam, ait: *Hic est Deus noster, & non asimabitur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem viam disci- plinae, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo.* Post haec in terris visus est, & cum hominibus con- uersatus est. Attamen testimonia ex eo libro pau- rum videntur Iudaeos, & quia librum illum inter ca- nonicos non recipiunt, & quia non reperitur in Hebraeo, sed in Graeco solum & Latino sermone. In Ecclesia nihilominus Christiana canonicus est ille liber, ut 2. 2. q. 1. art. 1. dictum est: constatque ex prophetia Ieremiae, Baruch ipsius fuisse ministrum & notarium. Vnde factum est, ut à multis Patri- bus & Concilijs testimonia ex eo libro sub nomine Ieremiae referantur, ut citato loco ostendimus.

Confirmari poterat eadem veritas testimoniis alijs, tum veteris testamenti, tum etiam Rabbinorum, qui Christi aduentum praecesserunt: sed cui ea quae adducta sunt, non fuerint satis, nescio quid possit esse satis. Illud tamen admonendum duxi, nos hoc loco non disputare, an Messias venerit, itque sit noster Christus. Id enim longè plunibus testimonijs, & rationibus poterat demonstrari. Res tamen neque est huius loci, neque tam breui dispu- tatione circumscribi poterat.

DISPUTATIO III.

E Idem ex nouo testamento, de finitionibusque Ec- clesiae, aduersus hereticos omnes Christi diuinitatem negantes, de- monstratur.

A Duerfus Arianos, caeterosque hereticos Christi diuinitatem negantes, nouumque testamen- tum Scripturam esse canonicam contentes, potest etiam eadem veritas sequentibus testimonijs de- monstrari.

Præter testimoniū illud de caelo post baptismū Matthaei 3. & in transfiguratione Matthaei 17. *Hic est filius meus dilectus,* cum Matth. 16. interrogasset Christus discipulos, *Quem dicunt homines esse filium hominis?* respondissentque: *Alij Ioannem Baptistam, alij vero Eliam, &c.* Interroganti rursus, *Vos autem quem me esse dicitis?* Respondit Petrus, *Tu es Christus Filius Dei viui.* Cui Christus: *Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in caelis.* Christus ergo verus ac naturalis Filius est Dei: & non per adoptionem, aut participatio- nem eo modo, quo Ioannes, aut Elias, imo neque

Locus non in scriptura Christi sed diuinitatis, sed extra he- reticos con- trahitur.